

GIORGIO BANCHIG - Novinar in raziskovalec zgodovine

Plebiscit je bil burka ob zvoku harmonike

Giorgio Banchig, urednik, publicist, raziskovalec zgodovine Beneških Slovencev. To bi lahko bil osnovni obris njegovega profila. Ne le poklicnega, kajti tudi zanj je mogoče trditi, da se poklic in osebna nagnjenja prepletajo s posebnim okoljem, ki te skozi življenje pregnete v še kaj drugega. V javnega kulturnega delavca, angažiranega na več frontah, desetletja aktivno prisotnega v organiziranem življenju Slovencev videmske pokrajine. Trenutno je tudi predsednik Inštituta za slovensko kulturo, skupne beneške organizacije, ki je v Špetru postavila na noge inovativni projekt Slovensko multimedialno okno (SMO).

Giorgio, kaže, da ti je od vsega, kar počneš, vendarle najbolj pri srcu preučevanje zgodovine.

Za to obstajajo konkretni razlogi. Nam, Slovencem v Benečiji, je celovit pregled naše zgodovine manjkal. Poznali smo jo delno, samo po kosih. O obdobju Beneške republike smo vedeli marsikaj, ker je o tem pisal Peter Podrecca. Pred njim pa ni bilo skoraj nič raziskanega, zato sem skušal napolniti to vrzel. Bistveno je, da vemo, kaj je bilo tudi pred Beneško republiko in po njej.

Kaj te je tako gnalo k raziskovanju?

Predvsem dejstvo, da obstaja ogromno dokumentov, objavljenih in tudi še ne, ki predstavljajo podlago za celovito zgodovino naših ljudi in krajev v videmski pokrajini. Pravzaprav me ni dosti zanimalo, kaj vse se je dogajalo v preteklih stoletjih. Bolj me je zanimalo in me še zanima prikazati, da imamo svojo zgodovino, da nismo narod brez kulture in jezika, kot o pisali naši nasprotniki, italijanski nacionalisti.

Tvoja zadnja knjiga (Založba Most in združenje Eugenio Blanchini 2016, op. pis.) je posvečena plebiscitu iz leta 1866, ko je Benečija prišla pod Italijo. Zakaj naslov »Ob zvoku remonike.«

Iz te knjige je razvidno, v kakšnih neverjetnih razmerah je bil izpeljan plebiscit pri nas in v državi. To je bila serija pravih burk, kot je svojčas zapisal Indro Montanelli. Pri nas so, na primer v Podutani po nedeljski maši zbobnali ljudi na travnik, kjer je nekdo igral viže na harmoniko. Ljudi so nagovarjali, naj zakričijo »ja ja«, ko bo komisar zaklical Živela Italija. In tako se je zgodilo, to je bil v Podutani ves plebiscit. O tem najdemo v knjigi dokumentirano pričevanje domačina. Knjiga je vsekakor vredna branja, da ljudje dobijo realno sliko o takratnih dogodkih in da razumejo, na podlagi česa so se ljudje sploh opredeljevali.

V kolikšni meri lahko zgodovina v današnjih razmerah lahko pomaga pri utrjevanju narodne zavesti Slovencev videmske pokrajine?

Zgodovina naroda je bistvena za samopodobo neke skupnosti, naša zgodovina je bogata in moramo biti nanjo ponosni, imeti moramo svoje dostojanstvo. Saj vidiš, kakšne manipulacije se dogajajo ravno na podlagi prikrievanja ali izkrivljanja zgodovinskih dejstev. Marsikdo je še pred plebiscitom objektivno pisal o nas, denimo Prospero Antonini. Leta 1865 je pisal o tem, da smo kmečko

malenkost tistih, ki nas kritizirajo, ko pa je za Dan emigranta dvorana Ristori prepolna, niti vrstice. Časopis nas obravnava kot da smo nekakšen geto v kotu, ne pa kot skupnost, ki je integrirana v tukajšnjo stvarnost. In to kljub temu, da je Messaggero zdaj v skupini Espresso, ki naj bi sodila v napredni ali levosredinski tabor. S italijanskim programom deželne televizije ni dosti bolje, v glavnem se obnaša, kot da nas ni.

Kako si razlagaš tak odnos?

Očitno so tu še vedno na delu ljudje iz nekdanje mreže Gladio, drugače tega ne razumem. Tako ravnanje bi moralo biti ocenjeno kot najmanj neprofesionalno, nedopustno je, da narediš mrk nad neko skupnostjo.

Pa vendar so minili časi tistih hudih, mračnih let Benečije.

Na srečo se je veliko spremenilo. Ljudje so bistveno bolj sproščeni, danes tudi po Čedadu slišiš slovensko govorico, kar se pred leti ni dogajalo. Splošna klima je zelo drugačna od preteklosti, dosti boljša, hvala bogu. Ko sem začel z delom, v sedemdesetih letih, je bilo še močno občutiti hladno vojno in pritiske, napadali so te celo v vaški gostilni. Danes je to v glavnem mimo, a kakšna sled še ostaja.

Začel si kot urednik časopisa Dom, ki je bil takrat mesečnik, za časa tvojega urednikovanja pa je postal petnajstdnevnik. Dal si mu podobo, ki jo ima še danes.

Pri Domu sem bil skoraj trideset

ljudstvo, ki običajno uporablja »neomikano slovensko narečje«. Lepo je navajal, da smo Slovenci in da smo taki kot tisti, ki živijo v Soški dolini. Danes pa se še vedno najdejo taki, ki širijo teze, da smo nekakšni praslovani, da je naš jezik »nediško«, ki da nima zveze s slovenščino.

Kako komentiraš te zagovornike »slovanstva« in »nediške« identitete?

Oni dobro vedo za kaj gre, tako kot je pred več kot sto leti vedel Antonini, ko je rekel, da so naši kraji polotoki slovenskega naroda, ki segajo v italijansko območje. Zakaj to počenjajo ljudje, ki so bili v naših vrstah, je vprašanje, vsekakor pa so tam v ozadju drugi interesi, politični

Giorgio Banchig med branjem svoje zadnje knjige Ob zvoku remonike, zgoraj naslovnica

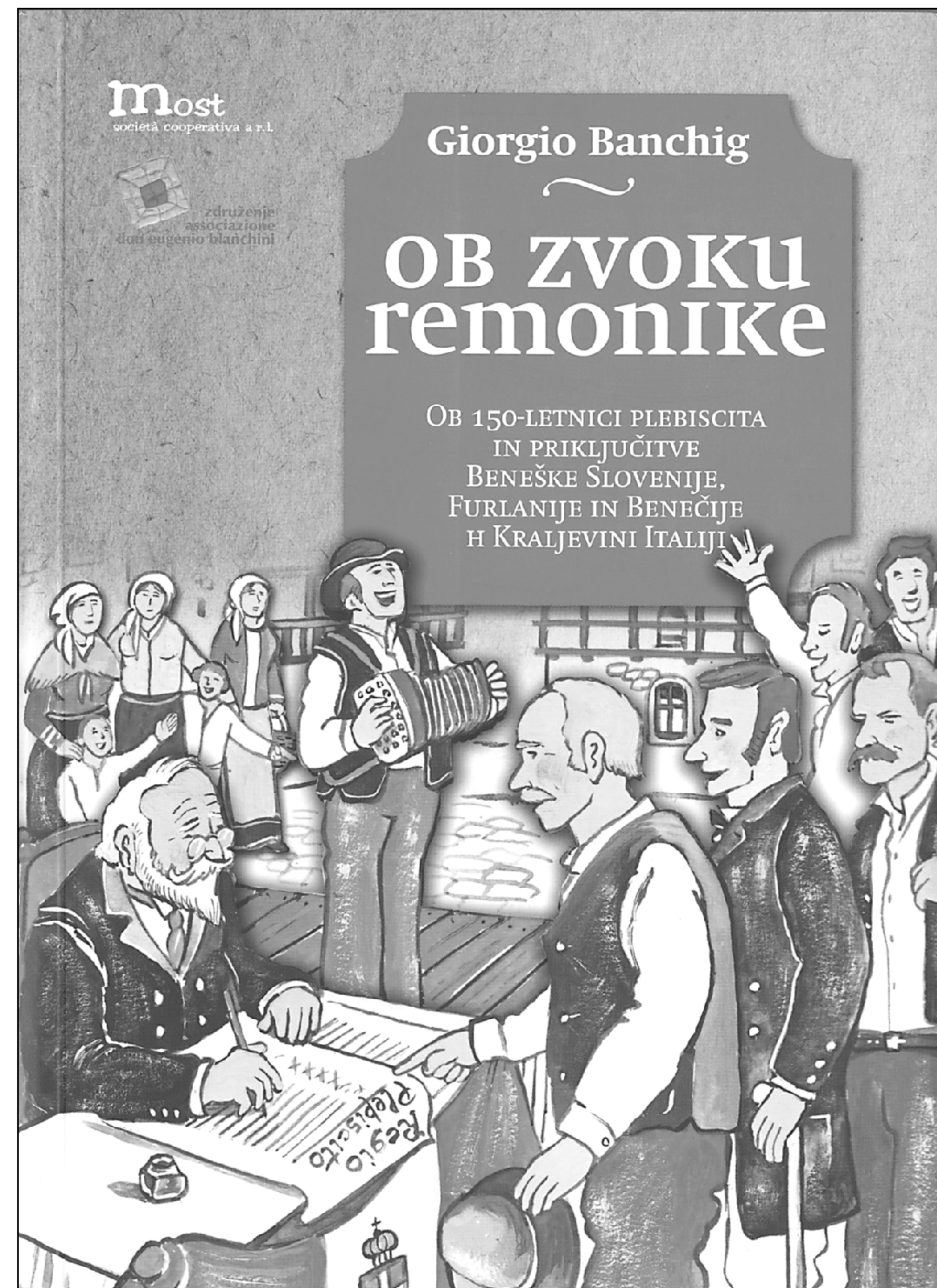
DU

in materialni. Nekaj je morala zgrešiti tudi generacija, ki ji pripadam. Ne vem, kje smo zgrešili, ko nismo uspeli, da bi se naša kultura razširila do vseh naših ljudi. Vsekakor so te kampanje proti slovenščini umetno napihnjene, nekdo očitno skrbi za to, da ne bomo delali brez skrbi. Ali pa nas na tak način spodbuja, da delamo še boljše, kot se vzame (smeh).

Na nedavnem občnem zboru Inštituta za slovensko kulturo si se kritično obregnil tudi ob italijanska sredstva obveščanja ...

Mislil sem na videmski Messaggero Veneto in deželne italijanske oddaje Rai. Messaggero, ki je vpliven časopis, objavi s poudarkom vsako

let in bila je res enkratna izkušnja. To je bilo novinarsko delo tako rekoč v prvi liniji, saj to poznaš, ker si tudi sam delal v naših krajih. Začel sem, ko se je tiskalo še v svincu. Bilo je zahtevno, ker si moral vse narediti sam: pisati, oblikovati časopis, fotografirati, izdelati paginacijo, hiteti v tiskarno. Imel sem srečo, da so bili takrat aktivni skoraj vsi naši duhovniki, Čedarmaci, kot so bili Mario Laurencig, Valentin Birtig, Emil Cencig, Paskval Gujon, Rino Markič, Božo Zuanella, Marino Qualizza. Potem smo se razširili še v Tersko dolino, Rezijo in Kanalsko dolino. Tam sta bila Mario Gariup in Dionisio Mateucig. To ni bil samo uredniški odbor, naši duhovniki so tudi ve-

liko pisali, bili so duša časopisa, stalno med ljudmi, tako smo tudi dobro vedeli, kaj se dogaja. Od naših Čedarmacev sem se veliko naučil, za to sem jim zelo hvaležen. Spotoma je prišla modernizacija z računalniki in danes vodi Dom izkušen profesionalc, Ezio Gosgnach.

Ima Dom še vedno odziv med bralci?

Dom je ohranil in, mislim da tudi povečal svoj vpliv, še vedno ga ljudje berejo in cenijo. Naš koncept

nikulturnih društev. Tam smo vsi prisotni, brez razlik. Ko gre za naše skupne stvari in interese naj nam bo zgled širina ljudi, kot so nekaj bili Pavel Petričič in Dorič Predan. Imamo nekateri jasne cilje in te zasledujemo. Ustanovili smo Slovensko multimedialno okno, ki je pridobitev za vso manjšino, a sedaj je treba po tej poti naprej. Imamo triletni program za poživitev kulturnega turizma, za katerega je deželna uprava namenila precej sredstev, kakih tristo tisoč evrov.

Kulturni turizem. Najbrž je glede tega nujna tudi povezava s Kobaridom in Gornjim Posočjem.

Vsekakor. V to čezmejnost smo sicer polagali večja upanja, da se bo razvijala hitreje, saj smo si tako blizu. Snujemo omrežje muzejev skupaj s Kobaridom, vidimo prihodnost v sodelovanju s fundacijo Poti Miru v Posočju, ki jo vodi Zdravko Likar, velik prijatelj Beneških Slovencev. Morali bi najti način, kako izkoristiti množico 300 – 400 tisoč ljudi, ki se skozi leto pretaka med Staro goro in Kobaridom. Tu imamo vsega, kulturo zgodovino, naravo, pohodništvo, kulinariko in domače proizvode. Kako vse to povezati in zagotoviti, da tolikšen obisk ne zaobide naših krajev, to je zdaj vprašanje.

Bil si v semenišču, doštudiral teologijo v Vidmu in Rimu. Kaj ti je dal ta študij?

Dobil sem veliko kulturno obzorje. Naj navedem Sveto pismo kot podlago naše kulture od Urala do Atlantika. Ta študij mi je odprl oči, mi dal moč in spodbudo, opremil me je s kulturnim nabojem, da sem se lotil preučevanja zgodovine in vsega tega, kar delam. Za poklic duhovnika je potrebna vokacija, a moje življenjske izbire so dozorele drugače. Naj povem, da sem v Turinu tudi dve leti delal z don Luigijem Ciottijem v skupini Abele. Tam sem se srečal z mladimi, ki so imeli probleme z mamili. Tudi ta izkušnja me je zaznamovala.

Kanonično vprašanje: Si glede Benečije optimist?

Če ne bi bil optimist, ne bi delal tega, kar delam in midva se najbrž ne bi tukaj pogovarjala.

Dušan Udovič

